

ПАМ'ЯТІ ІГОРЯ КИРИЛОВИЧА СВЕШНІКОВА

Восени цього року доктору історичних наук відомому археологу Ігорю Кириловичу Свешнікову виповнилося б 80 років. Він народився 19 жовтня 1915 р. у м. Кисві у дворянській родині. З 1921 р. мешкав у с. Хотин Дубнівського повіту Волинського воєводства (нині Рівненська обл.). Восени 1935 р. після закінчення Дубнівської гімназії Ігор Кирилович вступив на юридичний факультет Львівського університету, а з

1938 р. став студентом одночасно двох факультетів — юридичного і гуманітарного, на якому вивчав археологію під керівництвом проф. Леона Козловського, ад'юнкта М. Ю. Смішка та частково проф. Ягеллонського університету Тадеуша Сулімирського. 1938 р. він одержав від проф. Л. Козловського дозвіл на проведення самостійних археологічних досліджень на Волині (документ, який зараз називається «Відкритий лист»). Весь час навчання тісно співпрацював з Дубенським краєзнавчим музеєм.

У 1945 р. перерване під час війни навчання Ігор Кирилович продовжив, вступивши на перший курс заочного відділення історичного факультету Львівського університету. У цей час він працював завідуючим відділом історії первісного суспільства Львівського історичного музею, де започаткував самостійні експедиції, досліджуючи давньоруський Звенигород під Львовом (1953—1955), поселення і могильник культури

шнурової кераміки поблизу с. Здовбиця Рівненської обл. (1958—1959), могильник липицької культури поблизу с. Болотня на Львівщині (1954), могильник вельбарської культури в с. Дитиничі під Дубном (1957). 1957 р. брошурою І. К. Свешнікова «Мегалітичні поховання на Західному Поділлі» було покладено початок видавничій діяльності Львівського історичного музею. Результатом дослідження пам'яток бронзового віку був захист 1958 р. кандидатської дисертації «Пам'ятки племен бронзової доби Прикарпаття і Західного Поділля».

Основна частина наукового життя Ігоря Кириловича пройшла в Інституті суспільних наук АН УРСР (нині Інститут українознавства НАНУ). З 1959 до 1994 р. він працював тут на посадах молодшого, старшого, потім провідного наукового співробітника. Його основні дослідження були пов'язані з проблемами культур шнурової кераміки, кулястих амфор, тшинецько-комарівської на території Поділля і Волині. З цією метою систематично провадились експедиції на Волині, Передкарпатті та Поділлі, результатом яких стала монографія «Історія населення Передкарпаття, Поділля і Волині наприкінці III — на початку II тис. до н. е.» На цю тему у 1972 р. в московському Інституті археології він захистив докторську дисертацію. 1983 р. у серії «Свод археологічних источников» вийшла його монографія «Культура шаровидних амфор», в якій узагальнені та введені до наукового обігу всі відомі матеріали східної групи культури кулястих амфор. Польовими дослідженнями поселень та могильників уперше у Західній Волині були відкриті пам'ятки культур багатоваликової кераміки та милоградської. На Поділлі був виділений білопотоцький варіант комарівської культури. Важливим досягненням було виділення голіградської групи пам'яток культури фракійського гальш-

тату. Дослідження пам'яток бронзового віку принесло І. К. Свешнікову наукове визнання.

Багаторічні дослідження пам'яток різних хронологічних періодів дозволили вдосконалити методику польових археологічних досліджень та з усією відповідальністю взятись за розкопки місця битви під Берестечком 1651 р., до проведення яких він готувався з юнацьких років. Протягом майже 25 років (1970—1994) він провадив тут розкопки, які не були безпосередньо пов'язані з працею в Інституті суспільних наук. За ці роки були досліджені місця основних подій, найважливішим з яких виявилась козацька переправа через р. Пляшівку. У результаті розкопок було одержано понад 6000 унікальних знахідок з металу, дерева, шкіри. Крім предметів озброєння та обладунку бойового коня тут виявлено багато особистих та побутових речей, інструментів. Це перші в Україні розкопки місця середньовічної битви. Вони значно доповнили та уточнили раніше відомі історичні події. Завдяки розкопкам одержаний достовірний і докладно датований матеріал, який служитиме для істориків та етнографів еталоном побуту та озброєння на Україні у середині XVII ст. Важливим результатом було встановлення того факту, що за волю українського народу на переправі у битві до останнього стояли і загинули також і представники російського народу — донські козаки та московські стрільці. Підсумком цих досліджень стала книга «Битва під Берестечком» (Львів, 1993).

Крім згаданих монографій, І. К. Свешніковим опубліковано понад 160 праць у вітчизняних та зарубіжних наукових виданнях, серед яких виділяються розділи у монографіях «Археологія Української РСР» (1971), «Стародавнє населення Прикарпаття і Волині» (1974), «Археологічні пам'ятки Прикарпаття і Волині» (I, 1971; II, 1972), «Археологія Української ССР» (1985), «Археологія Прикарпаття, Волини і Закарпаття. Енсолит, бронза і раннє залізо» (1990). Його перу належать також науково-популярні книги «Підсумки дослідження культури бронзової доби Прикарпаття і Західного Поділля» (1958), «Довідник з археології України. Львівська область», «Довідник з археології України. Ровенська область» (1982, співавтор Ю. М. Нікольченко), «Звенигород» (1987), «Музей-заповідник «Козацькі могили» (1990). Він був учасником багатьох міжнародних конференцій та конгресів.

Поряд з великою науковою роботою І. К. Свешніков активно вів громадську роботу. Багато років він був членом президії і головою секції пам'яток археології Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури; членом редколегії археологічних видань Інституту суспільних наук; членом головної редакції міжнародного журналу «Acta Archaeologica Carpathica». Він один з небагатьох закордонних членів Польської Академії наук (Polskiej Akademii Umiejętności).

В останні роки Ігор Кирилович успішно проводив дослідження літописного давньоруського Звенигорода, де виявлено рештки добре збереженої дерев'яної архітектури XII ст., князівської дерев'яної церкви XII ст., залишки церкви Св. Параскеви-П'ятниці XII—XIII ст. на кружному місті та міського кладовища. Тут досліджені ювелірна майстерня XII ст., багато виробів з металів, кераміки, скла, буштіну (серед них унікальний медальйон з іконою Спаса Нерукотворного), дерева (у тому числі музичні інструменти — гуслі та сопілки), шкіри та три перші на Україні берестяних грамоти початку XII ст. Останні три роки він посилено працював над монографією про Звенигород.

Улітку 1995 р. Ігор Кирилович розпочав дослідження оспіваної Миколою Гоголем фортеці Дубно. Підтвердилось його передбачення про місцезнаходження дитинця літописного Дубна, а його дата поглибилась на 100 років, були виявлені нові об'єкти, відкрито важливий археологічний матеріал... 20 серпня Ігоря Кириловича не стало. Усе своє життя до останнього подиху він присвятив археології. Він помер відкриваючи нову славну сторінку нашої історії на розкопках у місті Дубно, у місцях, де пройшла його юність, де він уперше прилучився до археології.

Рішенням міськвиконкому м. Дубно пам'ять Ігоря Кириловича вшанована встановленням меморіальної дошки на фасаді Дубнівської середньої школи № 1 (колишньої гімназії, де він навчався у 1930—1935 рр.). Ця школа, а також одна з вулиць міста Дубно названі його іменем. У 1995 р. його висунуто на здобуття державної премії України.

Ігор Кирилович був широко освіченою людиною, добре знався на проблемах археології різних періодів, історії, етнографії, нумізматики. Він знав багато мов, зокрема досконально володів польською, французькою та латинською. Для нього були характерні творча енергія та висока організованість у роботі. Широкі наукові інтереси, жадоба пізнання привели до того, що протягом свого життя він кілька разів міняв тематику своїх досліджень і завжди проводив їх на найвищому рівні. Близкучі результати були зумовлені глибокою срудливістю, досконалою методикою, почуттям відповідальності за досліджувані об'єкти та їх всебічним аналізом, намаганням розглядати археологічний матеріал у історичному аспекті та справжньою любов'ю до Батьківщини.

ПАМ'ЯТІ ЄВГЕНІЇ ФЕДОРІВНИ ПOKPOBСЬКОЇ

---

1 серпня 1995 р. на 91 році життя померла Євгенія Федорівна Покровська, колишня співробітниця Інституту археології НАН України, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу скіфо-сарматської археології, дипломований художник.

Євгенія Федорівна Покровська народилась у м. Кисві 29 (16) грудня 1904 р. в сім'ї протоієрея Володимирського собору, який крім того був професором Київської духовної академії, де викладав біблейську історію. Мати Євгенії Федорівни спочатку була вчителькою, а пізніше не працювала, займаючись вихованням сімох дітей.

Є. Ф. Покровська закінчила в 1925 р. 6 класів Київської жіночої гімназії, з 1925 до 1927 р. працювала вихователькою по приватному найму. 1927 р. вона була прийнята на вечірні підготовчі курси при Київському художньому інституті, а потім в Художній інститут на музичний факультет, який закінчила в 1931 р., отримавши спеціальність музейного співробітника-мистецтвознавця. Під час навчання в Інституті Євгенія Федорівна проходила практику в музеях: історичному, західного мистецтва і картинній галереї

Кисва та музеї народного мистецтва й картинній галереї м. Полтави.

1931 р. Є. Ф. Покровська брала участь в археологічній експедиції Дніпропетровського музею з дослідження порожистої частини Дніпра спочатку як практикант, а потім асистент археолога І. Ф. Левицького на розкопках Осокорової балки.

Після закінчення Художнього інституту, з 1931 до 1933 р. Є. Ф. Покровська працювала художником-монтажником на фабриці наочних посібників, а в 1934—1938 рр. — художником при Київському медичному інституті.

З 1938 р. Є. Ф. Покровська працювала в Інституті археології АН України